

КОМЕНТАР ПРЕДЛОГА НАЦИОНАЛНОГ ОКВИРА КВАЛИФИКАЦИЈА

Џон Вест

Овај Коментар представља различита становишта Предлога и у неким случајевима даје алтернативе. Бројеви одељака се односе на оне који су дати у Предлогу.

- 1, Дефиниција «квалификације» дата у Зеленом папиру слична је дефиницији у ЕОК-у. (стр , 12) “Квалификација је постигнута када компетентно тело одлучи да је учење појединца достигло прописан стандард знања, вештина и ширих компетенција. Стандард исхода учења се потврђује инструментима оцењивања или успешно завршеним курсом учења...Квалификација пружа званично признавање вредности на тржишту рада и у даљем образовању и обуци.” Требало би обратити пажњу да дефиниције дате у Белом папиру и ЕОК-у нису ограничене посебним трајањем или нивоом средњошколског образовања што је уобичајен начин коришћења термина «квалификација» у неким земљама. Такође треба приметити да обе дефиниције квалификације упућују на «формално признавање» и дефинисање остваривања знања, вештина и компетенција, пре него самих вештина, знања и компетенција, што је случај у неким земљама (нпр. у Немачкој). Ово је понекад случај и у Србији, нпр. у Зеленом папиру (стр. 31) се наводи да је «сертификација формално и званично признање стручних компетенција (квалификација), или успешног остваривања дефинисаних исхода учења. »
- 8 Референца и дефиниција «неформалног учења» је хотимична и слободнија. У општем смислу прихваћена је разлика између «неформалног учења» (што подразумева образовање и обуку изван званичних образовних институција) и «информалног» које је ОЕСД* дефинисао као «учење које се стиче кроз било које друге дневне активности и у слободно време. То је образовање које није организовано, нити структурирано (у смислу циљева, посвећеног времена учењу).» Многе земље теже томе, неколико их је и реализовало у смислу оцењивања и сертификације информалног учења. Енглески систем НОК-а ово дозвољава и овакав приступ је активно промовисан у *Приступу оцењивању*, иницијативи с почетка 90-их којом су основани центри који би пружали *Оцену претходно стеченог знања (APL)*. Ово је имало успеха док су фондови били доступни, а када су повучени коришћење се изгубило. Евалуације су показале да је потреба одраслих била ограничена, и да је већина центара за оцењивање идентификовала очигледне празнине међу компетенцијама које је требало попунити. Уопште, више би коштало понудити читав курс који би водио ка стицању квалификације, него израдити посебан програм за појединца како би се попуниле појединачне празнине. Француски систем *Validation des Acquis de l’Expérience* има сличан приступ, иако сврсисходност и користи за тржиште рада тек треба доказати. У Данској процедуре за одрасле су изузетак, које се заснивају на претходном искуству, делом на систему стручног образовања (занатство), али су сложене и договарају се на индивидуалној основи, али нема изузимања од полагања завршног

* Извештај о ОЕСД активностима, и Улога система националних квалификација у промовисању доживотног учења (тек предстоји).

испита (*Svendep prøve*). Г. Деспотовић (2005, стр 11) предлаже систем «валидности и сертификације претходног учења.» У идеалном случају ово би требало да буде карактеристика српског ЕОК-а, али у практичном смислу стварне користи ја бих предложио да Србија не улаже превелике напоре у овакав систем све док се не покаже да је признавање информалног система учења у другим земљама успешно, што се још неће десити.

9

Дескриптори су резултирали из спонтаних идеја фокус групе окупљене на високом нивоу која је тежила да идентификује главне идеје које стоје иза постојећих школских нивоа у српском стручном образовању, уз испитивање релевантних нивоа у српској *номенклатури* (која би требало да адекватно усагласи међународне форме које се користе за пословне одговорности и *ISCED* форме различитих нивоа школовања – за шта нема сумње да постоје заједничке основе) . Разматран је и велики део сличности са нивоима ЕОК-а, за шта ја лично сматрам да не би требало да буде великих потешкоћа у усаглашавању српских дескриптора, онако како се предлаже овде, са предложеним европским оквиром. Заправо, српске форме ће се уклопити и са оним другим школским системима у Европи.

Ја сам покушао да користим термин «компетенција» на начин како је коришћен у већини стратешких политике, као одвојен део од вештина и знања, више осликавајући став према раду, одговорности и иницијативи (видети документ *Концепта*, стр. 27). У неким другим земљама употреба термина компетенција укључује и интегрише вештине и знање, мада се мора рећи да је и у осталим земљама идеја о компетенцији неусаглашена и спорна. Дефиниција компетенције која је дата у ЕОК-у (стр. 11) више је дата у смислу «кишобрана» (тј. укључујући вештине и знање, као и личне склоности и етичке вредности), мада када се користи у пракси у ЕОК дескрипторима, разликује се од вештина и знања и више одговара употреби у Србији. У последњем интерном нацрту ЕОК се чини да се дескриптори компетенција ограничавају на питања одговорности и аутономије . *

Предлог садржи 4 нивоа којима би требало да руководи Надлежно тело квалификација Србије. Нивои 2, 3 и 4 теже да у ширем смислу изједначе основне идеје 3, 4-годишњег образовања и више школе. Ниво 1 заправо представља старо 2-годишње образовање. Србија можда неће хтети формално да призна овај ниво, али ја бих предложио да он буде приказан зато што (а) велики број тренутне радне популације поседује овај ниво образовања , (б) може се десити да неке квалификације на вишем нивоу индицирају полазне захтеве овог нивоа школовања (видети испод), и (ц) може се десити да неке обуке за одрасле буду на овом нивоу .

10

Расподела нивоа у оквиру ЕОК-а није строго одређена, тако да ће се несумњиво дескрипције ових нивоа мењати. Идеје за променама које сам ја видео указују на то да ће се оне више уклопити у дескрипторе дате у *Предлогу*. Биће лакше предвидети како ће се нивои у Србији уклопити са ЕОК-ом када знамо исходе у неким другим земљама, заправо са оним које имају сличне начине школовања као у Србији.

* Приватна комуникација

У ЕОК-у постоји ниво 1 који представља најосновнији ниво општег знања и личних компетенција, без знања или вештина у било ком другом стручном подручју. Ово се може користити у неким другим земљама које имају пред-стручни ниво школовања (нпр. у Холандији), али не у много других. Како не постоји традиција школовања овог типа у Србији, *Предлог* то и не укључује.

11. Неке земље (нпр. Шкотска, Француска и одскоро Енглеска) представљају универзитетски ниво квалификација заједно са оним које одговарају средњошколском образовању и образовању одраслих у појединачном оквиру, мада се тело које руководи нижим делом оквира умногоме разликује од регулативе универзитетског сектора. Ово је највише ствар представљања и користан начин да се прошири разумевање «целокупне слике». Али, ово такође може бити ствар погрешног разумевања, посебно што универзитети то могу видети као покушај подривања њихове аутономије. Предлаже се да се овакво представљање остави за каснију фазу развоја ЕОК-а (за успостављање договора у Енглеској је требало 10 година!)
13. Систем диплома је добро успостављен и организован у Србији и има доста заједничких паралела у осталим европским земљама. Наравно, да и тамо постоје напори и воде се дебате о реформи и модернизацији наставних планова и програма, опреме, наставних метода, итд. и сасвим је очекивано да се ови напори наставе и у неколико следећих година и нема сумње да ће се идеје образовања иза реформе мењати с времена на време. Сврха НОК-а, као је то описано у *Зеленом папиру* је да стимулише и олакша континуирану реформу, док се не дође до јасних стандарда и квалитета. Било би погрешно прецизно формулисати НОК тако да захтева *посебну форму* организације наставног плана и програма или инструмената оцењивања. Погледи на ове теме ће се стално мењати.
14. Потреба за признавањем сертификата у области образовања одраслих пре него похађање целокупних школских програма који воде ка дипломама је више него јасна и појављује се у свим претходним документима политике. Одвајање квалификација за одрасле и оних за младе који похађају редован школски систем је карактеристика система многих других земаља. Неке, као Србија, нуде могућности одраслима на одређено време да уђу у систем редовног школовања предвиђеног за младе, мада је одзив слаб.* Многе, пак имају широк обим сертификата за одрасле, али се разликују по обиму у ком су они на државном нивоу признати (у Енглеској, Данској, Француској и Холандији значајан је број признатих сертификата за одрасле; док је у Немачкој признато неколико сертификата са вишим нивоом квалификација за раднике са искуством). Намера је свакако признати их на националном нивоу и организovati их одвојено. Неколико земаља, већином англо-саксонских, су покушале да изграде «унифициран» систем за одрасле и младе који би био заснован на заједничком принципу или модуларној структури. То је тешко, мада је успешна тенденција и стремљење у раздвајању у оквиру унифицираног система (нпр. у Енглеској квалификације модуларног НОК је стекло само

* На пример у Данској учешће одраслих у *VEUD* курсевима – прилагођени програми средњег стручног образовања, чини само 2% од укупног вброја званичних обука и образовања одраслих. (Чињенице и подаци, Министарство просвете у Данској)

4% 16-18-годишњака који су похађали школу или колеџ ; преокрет се десио у Шкотској, где је 80% младих добило националне сертификате).

15.

Важно је, у контексту Србије, да национални сертификати задрже разлику у односу на дипломе које стичу млади у школском систему. Постоје оправдани страхови да ове краће, више специфичне програме могу похађати млади људи, што је претња за редовно средњошколско стручно образовање. Из овог разлога се предлаже да национални сертификати буду доступни само старијима. Предложено старосно доба је 25 година, али се очигледно још може дискутовати о прецизном ограничењу.

Предлаже се да се национални сертификати односе на «посебна занимања или важне функције посла». Постоји случај за признавање националних квалификација у широком домену субјеката, нпр. језика, компјутерских вештина, итд. Као и увек, постоји опасност од значајне фрагментације, ако се овако уради, што би резултирало јавном забуном. Штавише, било би тешко користити анализу посла и укључивање социјалних партнера како би се извели стандарди обуке за мале «трансверзалне» области вештина као што су ове. Референца «важне функције посла» је намењена истицању оних као што су администратор мреже или рецепционер у малим пословима - које често могу бити комбиноване са другим улогама посла.

Једна од предложених карактеристика националних сертификата је и та да би институције које врше обуку могле да предлажу наставни план и програм како би испунили стандарде обуке који би били постављени и валидни на централном нивоу. Постоји једноставан разлог за ово: ми не можемо знати која ће подручја рада тражити одрасли. Не би било рационално израдити наставне планове и програме за одрасле за све профиле који постоје у оквиру система диплома, с обзиром да многи од њих не би били атрактивни за одрасле полазнике. Уместо дуалног приступа предлаже се да се неки наставни планови и програми развију на централном нивоу као потреба која је јасно идентификована (нпр. кроз дискусију са Националном службом запошљавања, као резултат консултација са социјалним партнерима, или донаторских пројеката), док се оставља као отворено поље институцијама које врше обуке и школама које предлажу наставни план и програм који води ка национално признатим стандардима након идентификовања потреба међу потенцијалним полазницима.

Многи национални сертификати, посебно на нижим нивоима, можда неће бити ускраћени људима са одређеним нивоом школског предзнања, али у одређеним подручјима се може сматрати нереалним очекивање од одраслих да без икаквог нивоа образовања могу обављати посао, чак и уз додатну обуку са националним сертификатом. Овако нешто неће бити неуобичајено за национални сертификат нивоа 3 који би као приступницу захтевао положен ниво 2, тј. диплому (тј. 3-годишњу школу). У интересу флексибилности ово се не предлаже као национално правило, већ се радије оставља као предмет доношења одлуке од случаја до случаја. Степен претходног радног искуства за одређено занимање може бити постављен као услов у одређеним случајевима.

18.

Постоји случај истих назива уз дипломе и националне сертификате. Нпр. «диплома, ниво 2, пекарство», «сертификат, ниво 2, пекарство» . Ово би

помогло јавности у разумевању и јасном изједначавању. Но, овакво постављање као правило би довело до одређених проблема, уз аргументе да ли заиста два различита типа квалификација воде до истог статуса у оквиру занимања. Уместо тога се предлаже да одлуку доноси Национално тело квалификација, ако постоји такав случај, уз консултације са социјалним партнерима .

19. Предлог је да сви садашњи стручни профили буду класификовани тако да их НОК призна када ступи на снагу. Многи од тих профила нису модернизовани и не наводе исходе који би били валидни стандардима обуке, тако да до њиховог признавања била би збуњујућа ситуација у којој би они били признати од стране МПС-а, али не и од НОК-а. Предлог је да када се ти профили осавремене и развију нови, они би требало да испуне процедуре НОК-а, посебно у области независних и валидних стандарда обуке.

21, Секторска класификација Није суштинско питање да ли би НОК требало да има класификацију по подручјима или занимањима, НОК би требало да буде олакшица, с обзиром на то да су у Србији већ успостављена «подручја рада», у *номенклатури* и организацији школских профила. Очекује се да би ова класификација била полазна тачка НОК-а, мада ће бити од помоћи и у неком прелиминарном раду како би се истражио однос са осталим сличним груписањем, за шта би можда учешће социјалних партнера умногоме олакшало ситуацију.

Разрадити детаљније стандарде стручног образовања Предлог је да израда стандарда стручног образовања буде раздвојена од функције развоја наставних планова и програма. Модел је ствар анализа и преговора, а касније долази педагошка интеграција. Сама идеја о стандардима стручног образовања је била на различите начине описивана у претходним стратешким документима. *Бели папир* (стр. 14) се позива на «стандарде постигнутог (резултате)» где се наводи да « је веома важно да су ови стандарди дефинисани довољно прецизно чиме би се гарантовала њихова доследна примена». Професор Деспотовић наводи (на стр. 13.) «успостављање стручних стандарда или компетенција за профиле» и разматра идеју «комисија за стандарде и критеријуме оцењивања» (стр. 15). *Методологија развоја наставних планова и програма стручног образовања и образовања одраслих* (одељак 3.3) се позива на «исходе» који «представљају јасне и недвосмислене радне компетенције, знање, вештине, потенцијале, ставове и вредности, који су постигнути након одређеног програма» и сасвим је јасно да «исходи/циљеви стручног образовања и обука проистичу из професионалних улога и одговорности описа посла». Као што се у *Методологији* јасно наводи ови исходи или стандарди нису обавезно идентични са стандардима занимања (стандарди извођења посла људи тренутно запослених), али би требало да произилазе из њих; некада стандарди стручног образовања могу више захтевати од стандарда самог занимања за посебну улогу на послу (нпр. компетенције за дужи период напредовања у каријери), некада мање (нпр. искуство пре води до веће радне брзине и способностима коришћења модерне опреме што не може бити тако лако постигнуто током обуке) .

У *Методологији* се такође наводи да би ови стандарди требало да буду формулисани пре него се изради посебан наставни план и програм. Сврха стандарда је заправо да појасни шта би знање, вештине и

компетенције требало да имају за циљ.

Стандарди стручног образовања су због тога централна тачка Националног оквира квалификација који «пружа услове за дефиницију и доследну примену стандарда занимања» (*Зелени папир, стр. 18.*) Улога њихове израде је због тога сложена и комбинује:

- Анализе улога на послу, укључујући формалне технике из којих произилазе стандарди занимања;
- Укључивање радника са искуством, надзорника и менаџера;
- Прецизну и доследну употребу терминологије и система класификације;
- Реалан став о томе шта се може, а шта не може предавати у школи, што би имало ефекта;
- Осећај за непосредно успостављање равнотеже између потреба за послом и циљевима каријерног и личног развоја .

На сву срећу о овоме постоји доста искустава, укључујући и доступни материјал других земаља које су имале други задатак.*

Практично питање које се појављује је како структурирати стандарде стручног образовања. Ово је уобичајено радити у оквиру јединица кластера, детаљних стандарда груписаних по главним аспектима улога на послу, а улога на послу се састоји од груписаних јединица[†]. Ово је корисно средство организовања стандарда занимања и олакшава дискусију са послодавцима који генерално имају мале потешкоће у препознавању карактеристика организације рада. Но, проблеми могу настати уколико се ове јединице користе за структуру модуларних образовних програма, с обзиром да се педагошка логика и редослед модула разликује од организације рада. Ево, узмимо једноставан пример: знање о принципима електротехнике је потребно у великом обиму заједничких функција одржавања и поправке моторних возила; не би имало много (педагошког) смисла предавати парцијално принципе електротехнике у серијама модула који се тичу дијагнозе квара мотора, одржавања система кочења возила итд., иако би ови кластери имали више смисла у организацији рада .

Ако је ово прихваћено, онда је важно питање *организације и структуре* стандарда стручног образовања. Онда је боље ово организовати на начин који се односи на свет рада (јединице) остављајући ово онима који развијају одређени наставни план и програм како би их реорганизовали у предметни/модуларни систем који одговара природном систему педагогије (наравно испуњавајући стандарде у потпуности); или је боље организовати појединачне стандарде обуке на педагошки начин (модули), тако да сваки предмет/модул има одговарајуће исходе?

Постоје аргументи за оба метода, и ово је област која заслужује озбиљно разматрање, заснивајући се на искуству огледних профила.

* погледати на пример како су урађени стандарди занимања у Енглеској на <http://www.ukstandards.org/> , кратки опис образовних профила у Немачкој на <http://www.bibb.de/de/ausbildungsprofile-start.htm> и нове развијене профиле са стандардима обуке у Румунији на <http://www.old.edu.ro/pregprof.htm>.

[†]Постоји тенденција, али не општа, у Енглеској коришћења термина «јединица» која се односи на груписање *стандарда* занимања или обука, док се термин «модул» односи на сегмент образовног програма.

Али, једно становиште је посебно релевантно. Ако су стандарди стручног образовања организовани по принципу модула (педагошка структура), онда ће поприличан број одвојених сетова стандарда бити развијени за квалификације одраслих (национални сертификати у Предлогу). Неће бити баш могуће преузети подгрупу модула стандарда стручног образовања који воде ка дипломама и користити их за националне сертификате – другачија модулarna структура у много случајева ће бити размотрена. Нема сумње у разлику која је направљена у *Концепту*, коју наводи је и проф. Деспотовић, између интегралног и фрагментарног модуларног система. Мада би најидеалнија ситуација била имати оба типа модула израђених на централном нивоу, што би довело до масовног преузимања и велике шансе да фрагментирани модули никада не буду коришћени.

Због тога се предлаже да би било економичније да стандарди обуке буду изражени у јединицама без неопходних покушаја да се структурирају у педагошке секвенце, те се стога креаторима наставног плана и програма оставља да их «преведу» у појединачне педагошке структуре. Овим би се бавило Одељење за наставни план и програм који води ка дипломама и Центар за стручно и уметничко образовање за изабране националне сертификате у приоритетним областима и акредитовани извођачи обука у случају програма за националне сертификате који су потребни на локалном нивоу. Што се тиче националних сертификата требало би јасно назначити коју подгрупу стандарда стручног образовања предложени наставни план и програм има за циљ да испуни.

Успоставити критеријуме оцењивања

Предлог је да Центар за стручно и уметничко образовање уради технички део посла у успостављању смерница за оцењивање приликом стицања диплома или националних сертификата. Очекује се да ће Национално тело за квалификације израдити неке опште смернице на националном нивоу и могуће је организовање округлих столова са социјалним партнерима који се користе у оцењивању валидности стандарда што би допринело и појединачном оцењивању у оквиру њихових подручја рада.

Степен прецизности критеријума оцењивања може се разликовати међу квалификацијама и варирати с времена на време. Не би било најбоље решење да Национално тело за квалификације изради неки модел оцењивања који би се примењивао за све квалификације.

Акредитовати и надзирати организације

Национално тело за квалификације би требало да обавља ову функцију. Но, чини се неизбежним да МПС одлучује о томе да ли нека школа треба да буде или не, призната као део националног система образовања, и било би апсурдно да средња стручна школа буде призната за обављање образовних активности, а да јој не буде дозвољено да обавља наставу која води ка дипломама.

У сваком случају Национално тело за квалификације и МПС би требало да се договоре о општим правилима акредитације и то би требало објавити.

Имало би више смисла да Национално тело за квалификације акредитује извршиоце обука који воде ка националним сертификатима, док још није укључен приватни сектор. МПС има регионално стациониране инспекторе и сасвим је логично користити особље са

искуством за овако важну функцију. Предложено је да се МПС опуномоћи за делегирање улоге надзора другим државним институцијама, уколико оне то желе. Ово је иначе и прилика за флексибилност уколико се десе неке промене у влади (нпр. децентрализација или промене одговорности у оквиру министарстава).

Документи
који се издају

Било би могуће да се полазници директно преко Националног тела за квалификације пријављују за формално признавање стечених квалификација. Као и увек требаће им неки документ из школе или институције за обуку као доказ да су испунили све захтеве, тако да одвојено аплицирање неће бити неопходно. Уместо тога се предлаже да школе издају званичне документе у форми коју пропише Национално тело за квалификације где је оцена јасно приказана.

Јул 2006. г.